HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מפרש דעובר על בל תאחר היינו לפי שהוא משהה טבלו דמיד בפרקי לידה חייב לעשר ואע"ג דקודם הגורן מותר למכור ולשחוט כדתנן בבכורות פרק בתרא מ"מ משהגיע הגורן ויש לו הרבה בהמות ה"ל כטבל מדרבנן א"נ בלשון קושיא קאמר וכי המשהה טבל זה עובר והראשון נראה: **תמן תנינן.** בבכורות פרק מעשר בהמה: **ה"ג ר"א ור"ש אומרים באחד בתשרי בן עזאי וכו': האלוליים.** אותן שנולדו באלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב וטעמיה מפרש בסמוך: **עד כאן.** עד אלול נמשך שהאחרונות יולדות מן אותן שנתעברו קודם ניסן דבהמה דקה עיבורה חמשה חדשים: **מכאן ואילך.** לאחר אלול הן מאותן שנתעברו לאחר ניסן והוה להו חדשות: **לבשו כרים הצאן.** מקרא הוא בספר תהלים לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו וה"ק לבשו כרים הצאן מתלבשות הכבשים שמתעברות: **אלו הבכירות.** שמתעברות מיד: **ועמקים יעטפו בר.** והיכא נמי לאן שמתעברות בזמן שעמקים יעטפו בר והזריעה ניכרת יפה יפה והיינו בניסן ואע"ג דגם באדר ניכר הזריעה מ"מ באפלייתא אין הזריעה ניכרת יפה אלא בניסן: **אלו ואלו נכנסין לדיר להתעשר.** דמפרש יתרועעו לשון רעים וישירו כאילו כתיב יעשירו וקאמר דנעשו ריעים ויעשירו אלו עם אלו: **הואיל ואלו אומרין כך וכו'.** רמ"א באחד באלול ור"א ור"ש אומרים באחד בתשרי ואין אנו יודעים הלכה כמאן הלכך יהו האלולים וכו': **ה"ג הא כיצד נולדו לו חמשה באב וה' באלול או ה' באלול וה' בתשרי אין מצטרפין: ה"ג נולדו לו ה' בתשרי וה' באב מצטרפין.** וה"פ ה' באב שלאחר תשרי מצטרפין ואף על גב דמפסקי גרנות שתקנו חכמים: **ופריך ובן עזאי מכריע על דברי תלמידיו.** שהרי ר"מ ור"ש היו לאחר בן עזאי: **שכן נחלקו עליה אבות העולם.** תנאים הראשונים: **ר"י ור"ע.** ועליהם אמר בן עזאי הואיל ואלו וכו' ומכריע דבריהם: **זאת אומרת.** שבן עזאי תלמיד חבר היה לר"ע: **אין תימר שר"ע היה רבו של בן עזאי וכי אדם אומר על דברי רבו הואיל ואלו כו'.** ומכריע דבריו: **שמע לה מן הדא.** שתלמיד חבר היה לר"ע: **אמר לו בן עזאי וכו'.** מתני' בב"ב פרק מי שמת: **אלא שבאת.** ולא קאמר שבא: **תמן תנינן.** בבכורות פרק מעשר בהמה: **כל הנולדים באחד בתשרי.** אתאן לר"א ור"ש דאמרו באחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה: **מצטרפין.** לכנסן לדיר אחד: **לפני הגורן.** מאלו שלש גרנות שאין הגורן מפסיק: **לא כחנט.** לא כאילנות דאזלינן בהו לענין מעשר בתר חנטה כל שחנטו פירותיו קודם ט"ו שבט מתעשר לשנה שעברה: **ולא כשליש.** כתבואה וזיתים דאזלינן בהו בתר שליש והיינו כשעת גמרן דמשהביאו שליש ראוין לאכילה ע"י הדחק: **אין תימר כחנט.** דאזלינן בהו בתר חנטה ה"ל למתני כל המעוברין מכ"ט באלול ואילך הן החדשות: **אין תימר כשליש.** א"כ אף במעשר בהמה אזלינן בתר גמרן שהן ראוין להקרבה: **ניתני כל הנולדים עד כ"ב בו.** דהיינו הנולדים שבעה ימים קודם ר"ה אבל הנולדים אח"כ אינן ראוין להקרבה בשנה זו דהא כתיב מיום השמיני והלאה תתנו לי: **כשליש עשו אותו.** ודקשיא לך ליתני עד כ"ב בו מתניתין ר"ש היא דסובר מחוסר זמן דהיינו קודם שבעה נכנס לדיר להתעשר: **את אמר הדא מילתא.** דמתניתין ר"ש היא: **האלוליים מתעשרות בפני עצמן.** מאי לאו הנולדים עד כ"ט באלול מיקרי אלוליים וכי אפשר לך לומר דבן עזאי סובר כר"ש ולא כרבנן דפליגי על ר"ש וסברי דמחוסר זמן אינו נכנס לדיר אלא ודאי הכל אזיל בתר לידה וזה גמרו כמו תבואה ואע"ג שאין ראוין להקרבה: **כמה דאת אמר וכו'.** וכמו דאמרת דלרבנן דאותן שנולדו מכ"ב אלול עד ר"ה הן מתעשרין לאחר ר"ה עם אותן שנולדו קודם ר"ה ה"נ לבן עזאי דסובר דהאלוליים מתעשרות בפני עצמן מ"מ מניחן עד פסח הבא כיון דלדידיה מספקא ליה אם מתחיל מאלול ואין להם גורן עד פסח מיהו אז מתעשרין עם האלוליים: **זאת אומרת.** מדמצרפינן לרבנן כל הנולדים בתוך השנה שעברו ואע"ג דנולדים בסוף השנה והן מחוסרי זמן שמנינן דאף בבכור מתחילין שנתו מיום הולדו וימים שהוא מחוסר זמן בהן מצרפין לשנה: **כל הבכור אשר יולד.** תקדיש לה' אלהיך: **הא כיצד.** שיקדיש בכור הלא ממעי אמו הוא קדוש אלא ללמד מכי יולד תתחיל למנות קדושתו דשנתו מתחיל מיום שנולד: **הלכה ב מתני' תורמין את הלשכה.**

נוטלין הממון מתוך הקופות הגדולות שתרמו בהן בר"ח ניסן והן היו כל אחת של ט' סאין ובכל מועד היו תורמין מאלו קופות מקופות קטנות של ג' סאין וכתוב על אלו הג' קופות מחזקת כל א' מהן ג' סאין א' ב' ג' כדי שיסתפקו ממנה לקרבנות צבור עד שתכלה ואח"כ מן השניה ואחר כן מן הג': **יונית כתוב עליהן.** היו רגילים ביוונית דכתיב יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם שיפיפיותו של יפת ישכון באהלי שם ואין לך לשון יפה בבני יפת כמו יוונית: **פרגוד חפות.** כשמתלבשים לאורך וכופלין אותו למלמטה אותו הכפל קרוי פרגוד חפות ואין נכנס בכנים שם שבלב כשפת הכפלה חשש לפי שאפשר להחביא בהם מעות מהלשכה: **ולא בתפילין ולא בקמיע.** שלא יאמרו הסיר התפלה ונתן בתוכן מעות: **גמ' כמה הוא שיעורן של קופות.** דהא דתנן בפ' מפנין אפילו ד' וה' קופות של תבן וכו' קאי כמה מדות.

תמן תנינן רמ"א[א] באחד באלול ר"ה למעשר בהמה ר' אלעזר ור"ש אומרים [א]באחד בתשרי בן עזאי אומר האלוליים (הם) מתעשרין בפני עצמן א"ר [ב]חונה טעמא דר"מ עד כאן הן מתמצות לילד מן הישנות מכאן ואילך הן מתחילות לילד מן החדשות ר' יוסה בר ר' בון בשם רב [ג]חונה טעמא דר"א ור"ש [1]לבשו כרים הצאן אלו הבכירות ועמקי' יעטפו בר אלו האפילות יתרועעו אף ישירו אלו ואלו נכנסים לדיר להתעשר אמר[ג] בן עזאי הואיל ואלו אומרים כך ואלו אומרים כך יהו האלוליים מתעשרין בפני עצמן הא כיצד נולד לו בה' באב וה' באלול וה' בתשרי אין מצטרפין נולד לו בה' בתשרי וה' באב הרי אלו מצטרפין ובן עזאי מכריע על דברי תלמידיו אתא ר' ירמיה ור' מיישא בשם ר' שמואל בר ר' יצחק שכן נחלקו עליה אבות העולם ומאן [ד]נינהו (א)אבות עולם תנא ר' יונה קומי ר' ירמיה ר' ישמעאל ור"ע זאת אומרת בן עזאי חבר ותלמיד היה דר"ע אין תימר רביה אית בר נש אמר לרביה הואיל ואלו אמרו כך ואלו אמרו כך רבי אבון בשם ר' שמואל בר רב יצחק שמע לה מן הדא א"ל[ה] בן עזאי על החלוקין אנו מצטערין אלא שבאת לחלוק עלינו את השווין זאת אומרת בן עזאי חבר ותלמיד הוה לר"ע אין תימר רביה אית בר נש אמר לרביה אלא שבאת לחלוק עלינו את השווין: תמן[ו] תנינן [ב]כל הנולדין מאחד בתשרי עד כ"ט באלול הרי אלו מצטרפין חמשה לפני ראש השנה וה' לאחר ראש השנה אין מצטרפין ה' לפני הגורן וה' לאחר הגורן הרי אלו מצטרפין אמר רבי יוסה הדא אומרת מעשר בהמה לא עשו אותה לא כחנט ולא כשליש אין תימר כחנט ליתני כל המעוברים מאחד בתשרי עד עשרים ותשעה באלול אין תימר כשליש ליתני כל הנולדים עד עשרים ושנים באלול רבי שמאי בשם רבי [ז]ביבי ברבי חייא [א]כשליש עשו אותה כרבי שמעון דאמר ר"ש מחוסר[ח] זמן נכנס לדיר להתעשר קם רבי מנא עם רבי שמאי [ב]א"ל את אמרת חדא מילתא תמן תנינן בן עזאי אומר האלוליים מתעשרין לעצמן לא אפי' נולד עד עשרים ותשעה באלול [ג]אית לך מימר בן עזאי כרבי שמעון ולא [ג]כרבנן[ט] כמה דאת אמר על דרבנן מניחן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני שנתן כן את אמר על דבן עזאי מניחן לגורן הבא והן מתעשרין עם בני אלולים (ב)אמר רבי חייא (חונה) זאת[י] אומרת ימים שהבכור מחוסר זמן בהן עולין לו לתוך שנתו אמר רבי מנא אמר ר' יונה אבא שמע לה מן הדא [2]כל הבכור אשר יולד וגו' הזכר תקדיש הא כיצד [ד]משעת לידתו את מונה לו שנה:

הלכה ב מתני' [ה]בשלש[כ] קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה [ו]וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל רבי ישמעאל אומר יונית כתוב עליהן אלפ"א בית"א גמ"א [ז]אין[ל] התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום שנאמר [3]והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר [4]ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם: **גמ'** (ג)תמן[מ] תנינן מפנין אפילו ד' וחמש קופות ר' זעירא שאל את רבי [נ]יאשיה כמה הוא שיעורן של[ס] קופות אמר ליה נלמוד

ריבב"ן

להם זמן בפרק השואל: **מתני' וכתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל.** מפרש ביומא בסוף הוציאו לו אמר ר' יוסי למה כתב עליהן אב"ג לידע איזה נתרמה ראשון שמצוה בראשון לקנות ממנה תמידין ומוספין ובתוספתא נמי תניא מפני שמתחילין ומוציאין מן הראשונה: **אלפא ביתא גמ"א.** לשון יונית לפי שלאחר שמלך אלכסנדרוס מלך יון על ירושלים הכירו ישראל בלשון יונית וכתבו באותו הלשון שלא יטעו בקופות איזו ראשונה[ע] ואין מסתפקים מן הראשונה קודם השניה ולא שניה קודם שלישית:

תקלין חדתין

שגם על מעשר בהמה עוברים על ב"ת כדדרשינן בר"ה (ה ב) לכך תקנו שיעשר סמוך לרגל ויביא לירושלים בעלותו לרגל: **ר"ה.** דאותן שיולדו קודם לכן אין נכנסין לדיר להתעשר עם אותן שיולדו מכאן ואילך משום דהוה חדש וישן: **האלולים.** אותן שנולדו באלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב כדמפרש טעמא לקמן: **ע"כ מתמצות.** עד אלול נמשך שיולדות האחרונות מהמעוברות קודם ניסן דעיבורה של בהמה דקה ה' חדשים: **אלו הבכורות.** שמתעברות באדר: **אלו האפלות.** דדריש יעטפו מלשון העטופים ללבן דהיינו האפלות שמעטיפות ומאחרות מלקבל זכר עד ניסן: **אלו ואלו כו'.** דריש יתרועעו לשון רעים וישירו לשון מעשר כמו יעשירו שנעשו רעים לכנוס לדיר יחד להתעשר: **הואיל.** ר"מ אומר בא' באלול ור"א ור"ש אומרים בא' בתשרי: **אין מצטרפין.** האלולין לא עם הנולדים באב דלגבייהו הן חדש ולא עם ה' שבתשרי דלגבייהו הן ישן: **ה' בתשרי וה' באב.** כלומר באב שאחר תשרי מצטרפין אע"פ שיש גרנות בינתים ובבבלי שם פריך פשיטא ומשני מ"ד כי היכי דמפסקי שנים ה"נ מפסקי גרנות קמ"ל כדתנן וכו': **ב"ע מכריע על דברי תלמידיו אתא.** בתמיה דקס"ד דב"ע להכריע בין ר"מ ור"ש בא מדקאמר הואיל ואלו אומרים הואיל ואלו אומרים לכך מתמה וכי אפשר לומר שבא להכריע ביניהם והלא הם היו תלמידיו ודאי הוי מצי למיקם אטעמייהו והוה ליה למקבע הלכה כמאן דמסתבר טעמיה ולא להכריע. וכה"ג פריך בבבלי שלהי בכורות ומשני משום שנחלקו בזה אבות העולם ולא הוי מצי למיקם אטעמייהו ועל דבריהם של ר"י ור"ע אמר הואיל ואלו אומרים כך ואלו אומרים כך: **דאמר לרביה הואיל ואלו אומרים כך.** ולא אמר הואיל ורבי אומר כך: **שמע לה מן הדא.** שב"ע היה תלמיד וחבר לר"ע: **אלא שבאת.** ולא הזכיר לשון רבי: **מאחד בתשרי.** אתאן לר"א ור"ש דאמרי באחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה: **לא כחנט.** כפירות האילן דאזלינן בתר חנטה לזמן המעשר שלהם שאותם שחנטו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעבר: **לא כשליש.** תבואה וזיתים אזלינן בתר גידולם עד כשליש: **ליתני כל המעוברין.** דעיבור בבהמה כחנט באילן וליתני כל המעוברין מאחד בתשרי לאפוקי המעוברין קודם: **עד כ"ב באלול.** דראוי להקרבה עד ר"ה שיהיה ח' ימים עם יום כ"ב שנולד בו והוי כשליש בתבואה וזיתי' שהוא גמרן למעשר ואלו שנולדו בו הוא שיתעשרו עם אותן שנולדו מא' בתשרי משא"כ אשר יולד אחר כ"ב שאינו ראוי להקרבה עד ר"ה יתעשר לשנה הבאה: **ר"ש כדעתיה.** דס"ל דגם שאינו ראוי להקרבה דהיינו בכה"ג דמחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והוי כשליש עד כ"ט בו: **עד כ"ט באלול אית לך כו'.** דב"ע סתמא אמר האלולים דמשמע דכל החודש וכאן לא מצי לתרוצי הכי דר"ש לשיטתיה אזיל כדקאמר ר"ש כדעתיה ול"ג ולא כרבנן דעיקר הפירכא משום דלאו לשיטתיה לא מסתבר לאוקמיה כר"ש כדקאמר לר"ש גופיה כדעתיה אבל לא משום שלא יסבור כרבי'. שמאינו אוקימתא כיחידאה: **אלא כמה דאת אמר כו' כן את אמר על דרבנן כו'.** כלומר כמו לב"ע צריך אתה לפרש דאותן שנולדו מכ"ב עד כ"ט מתעשרים לשנה הבאה עם בני שנתן לרבנן. ותנא לא עסיק לפרושי הני מחוסרי זמן דמילתא דפשיטא הוא. וגירסת הספרים שיבושא הוא דעל דהסכרח הוא מב"ע לרבנן: **זאת אומרת וכו' עולין לו תוך שנתו** גרסינן. מדאמר הכא לרבנן עם בני שנתו ולב"ע עם האלולים של שנה הבאה משמע כיון שנשלם שנתו מעשה שנולד אזיל ליה שנת מעשרו ומחשבים הימים שהוא מחוסר זמן בתוך השנה דהיינו דבכור ג"כ חשבינן ליה [illegible] מתחיל למנות שנתו מ"מ מיום הולדו: **מתני' בג' קופות כו'.** הממון כולו המובא היו מכניסין בלשכה אחת ונוטלין מהן בג' קופות ומוליכין אותן מהג' מועדות [illegible] קופות: **אל"ף בי"ת גימ"ל כו'.** [illegible] בקופה א' מן ג' קופות כדי שיסתפק בה תחילה: **כתוב עליהן: יונית כתוב.** שהיו רגילין בו: **גמ' תמן תנינן.** בשקלים: **כמה הוא שיעורן של קופות.**

משנת אליהו

פרק ג הלכה א בן עזאי מכריע ע"ד תלמידיו. בבבלי בכורות נ"ח פריך וליחזי טעמא דמאן מסתבר וכי תימא לאו מכריע קאי אטעמייהו והתניא ב"ע אומר כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום [illegible]

א) ר"ה ז ב ירושלמי ר"ה פ"א הל"א, ב) נ"א הונא, ג) שם, ד) אינו, ה) ב"ב קנח ב, ו) בכורות נז ב, ז) בון, ח) שם כא ב, ט) היא, י) עי' ר"ה ו ב, כ) יומא סב א מגילה כא ב, ל) יבמות קב ב, מ) ירושל' שבת פ"ח הל"א ופי"ח הלכה א ופסחים פ"י הל"א, נ) הושעיה, ס) שלש, ע) בירושלמי הגירסא לומר מסתפק מן הראשונה וכו' ואין גירסת הש"ס בירושלמי כגי' רבינו ואין מסתפקים ונראה דהכוונה דאין מסתפקים לגמרי כל הקופה קודם השניה וכמש"כ לקמן בשם הירושלמי.

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פרק ז מבכורות הל"ו:
ו ב מיי' שם:
ז ג מיי' שם פרק ו הלכה יד:
ח ד מיי' שם פרק א הל"ח טוש"ע יו"ד סימן שו סעיף ז:
ט ה מיי' פרק ב משקלים הל"ה:
י ו מיי' שם הל"ז:
יא ז מיי' שם הל"י:

נוסחת הבבלי

(א) אבות העולם משום ר' יונה קמי' דר"י כו': (ב) אמר רב הונא זאת כו' נכנס לדיר להתעשר אמר כו': (ג) שלש קופות כו' ר"ז כו' שיעורן של קופות:

הגהות הגר"א

[א] ה"ג כשליש עשה אותה ר"ש כדעתיה דאר"ש כו': [ב] ה"ג א"ל את אמרת הדא מילתא א"ל אין א"ל הא תמן תנינן וכו': [ג] ה"ג אית לך למימר ב"ע כר"ש הוא אלא כמה דאת אמר על דבן עזאי מניחן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני אלולים. כן את אמר על דרבנן מניחן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני שנתן. וה"פ דאותן שנולדו מכ"ב עד כ"ט מתעשרין לשנה הבאה עם בני שנתן לרבנן. ותנא לא אתי לפרושי הני מחוסרי זמן דמילתא פשיטא הוא. וגי' הספרים שיבושא הוא דעל:

ציון ירושלים

כמה הוא שיעורן של קופות. עיין רמב"ם הל' שקלים (ב' ו') ועיין תוס' יו"ט מ"ש בכוונת הרמב"ם אבל באמת אינו מכוון פירושו ועיקר פירוש הש"ק כאן וכן מצאתי בפי' קדמון שהיה בכת יד על שקלי' ונדפס בעת שכתב כן והגיע על הרמב"ם בפירושו:

תורה אור השלם

1. לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ: תהלים סה יד
2. כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַייָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ: דברים טו יט
3. וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְיָ: במדבר לב כב
4. וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם: משלי ג ד